

O`ZBEKISTONDA BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL ETISH KONSEPSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Iskandarova Dilarom Turdiboyevna

Toshkent Moliya Instituti

Buxgalteriya hisobi 2 kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshqaruv hisobining mohiyatini tushunib yetish, “boshqaruv hisobi” soʻzini etimologik maʼnosi va taʼriflari, boshqaruv hisobi mamlakatimiz korxonalarining iqtisodiyot, moliya va boshqaruvi amaliyotida muhim oʻrin tutishi, boshqaruv hisobi tizimining maqsad va vazifalari, boshqaruv hisobiga oid taʼriflar boʻyicha qarashlarning mazmuni, boshqaruv hisobining konsepsiyasi boʻyicha qilinaʼtgan tahlillar haqida fikr yuritilgan. Boshqaruv hisobi tizimidagi ayrim muammolar tadqiqotchi olimlar tomonidan tahlil qilinib, ularni bartaraf etish boʻyicha bir qancha taklif va tavsiyalar keltirilib oʻtilgan.

Kalit soʻzlar: hisob, boshqaruv, maʼlumot, predmet, subʼekt, izoh, nazorat, tahlil, qarorlar, taʼrif, maqsad, rivojlanish, korxonalar.

KIRISH

Bugunga kelib boshqaruv hisobi mamlakatimiz korxonalarining iqtisodiyot, moliya va boshqaruvi amaliyotida muhim oʻrin egallay boshladi. Shunga qaramay, haligacha boshqaruv hisobi mavzusi mamlakatimizdagi boshqaruv nazariyasi va amaliyotida eng koʻp bahs- munozaralarga sabab boʻlayotgan mavzulardan biri boʻlib qolmoqda. Tadqiqotchi V.M.Gribanovskiy toʻgʻri taʼkidlaganidek, «Amaliyotda baʼzi bir korxonalariga boshqaruv maqsadlari uchun buxgalteriya hisobini tashkil qilmoqda, qolganlari esa moliyaviy hisob maʼlumotlarini analitik qismi bilan chegaralanmoqda».

ADABIYOTLAR SHARHI

Boshqaruv hisobining mohiyatini chuqurroq tushunib yetish uchun dastavval boshqaruv hisobi atamasining mazmunini aniqlab olish kerak. Mazkur atamani nafaqat «buxgalteriya hisobi» sifatida, balki keng maʼnodagi hisob, boshqaruvning asosi sifatida talqin qilish kerak. «Boshqaruv hisobi» soʻzini etimologik maʼnosiga toʻxtaladigan boʻlsak, u «management accounting» anglo-sakson atamasining tarjimasidan olingan. Ushbu atama soʻzma-soʻz boshqaruv hisobi deb tarjima qilinganda hisob nafaqat boshqaruvning funksiyasi sifatida eʼtirof etilgan, balki maʼlumotlarni qayta ishlash va ularni tizimli tahlil qilish ham nazarda tutilgan. Sobiq Ittifoqning iqtisodchi olimlari ham boshqaruv hisobi atamasi oʻrniga, ishlab chiqarish hisobi atamasini ishlatgan. Tahlillar hozirgi kunda mamlakatimizda «boshqaruv

hisobi» tushunchasi bo'yicha ikkita asosiy yondashuv mavjudligini ko'rsatmoqda. Birinchi yondashuv G'arb hisob amaliyotidagi yondashuvga mos keladi. Unga ko'ra, buxgalteriya hisobi moliyaviy va boshqaruv hisobi kabi quyi tizimlarning o'zaro birlashmasi sifatida qaraladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Bizningcha, boshqaruv hisobining predmetiga sifat va jarayonni davom etish muddati ko'rsatkichlari, sub'ektiv baholashlar, masalan, mijozlarni qoniqish darajasi, xodimlarning salohiyati va yangi mahsulotni ekspluatatsion sifatlarini ham kiritish vaqti yetib keldi.

Iqtisodchi olimlar boshqaruv hisobini ta'riflashlariga ko'ra, boshqaruv hisobi xapajatlap va dapomadlapni hisobga olish, butun xo'jalik faoliyatining, shu jumladan, kapital qo'yilmaning samapadoplignini hisobga olish va xo'jalik japyonlapini optimallashtirish usullarini o'z ichiga olmoqda.

Tahlillarni ko'rsatishicha, boshqaruv hisobining rivojlanishi bir qancha tortishuvlar bilan birgalikda kechmoqda. Boshqaruv hisobining konsepsiyasi bo'yicha bahs munozara qilinayotgan masala boshqaruv hisobi jarayonlarni schotlarda aks ettirish, tahlil qilish, rejalashtirish, motivatsiyalash (psixologik jihati) va hokazolarni o'zida qamrab olgan fanmi yoki mazkur fanni mustaqil buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil, rejalashtirishkabi fanlarga bo'lib yuborish kerakmi degan masaladir. Mazkur masalalar tarkibigamoliyaviy va boshqaruv, boshqaruv va ishlab chiqarish hisoblari o'rtasidagi farqlar hamda o'zaro munosabatlar masalasini ham kiritish mumkin. Agar mutaxassislar fikrlarini umumlashtiradigan bo'lsak, ularning fikriga ko'ra, boshqaruv hisobi menejerlarga qarorlar qabul qilishi uchun kerak bo'ladigan har qanday ma'lumotlarni yetkazib berishi lozim.

Bundan shunday xulosa qilishimiz mumkinki, boshqaruv hisobi - iqtisodiy bilimlarning yangi kompleks qismi hisoblanadi.

Boshqaruv hisobi muammolari aks ettirilgan iqtisodiy adabiyotlarni tahlil qilish boshqaruv hisobining mazmuni bo'yicha tortishuvlarga quyidagilar sabab bo'lmoqda:

- boshqaruv hisobi funksiyasi asossiz «kengaytirilishi» natijasida buxgalterning funksiyasi bilan hisob xodimining funksiyasining ajratilishi;
- «Hisob» termini bo'yicha an'anaviy yondashuvga asosan boshqaruv hisobi funksiyasining asossiz «qisqartirilishi»;
- boshqaruv hisobi nemis va anglo-sakson konsepsiyalarining aralashib ketishi.

Hozirgi kunda faoliyat ko'rsatayotgan boshqaruv hisobi asosan tezkor qarorlarni axborot ta'minoti bilan shug'ullanganligi bois an'anaviy boshqaruv hisobi deb atalgan. Zamonaviy korxonalar joriy boshqaruv qarorlaridan tashqari uzoq muddatli yoki strategik boshqaruv qarorlari ham qabul qilishlari kerak.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa sifatida aytish mumkinki, strategik hisobi faoliyat ko'rsatishi uchun boshqaruv qarorlarini qabul qilish va amalga oshirish jarayonlari buxgalteriya tomonidan ichki rejalashtirish doirasida taqdim etiladigan miqdoriy va sifatli ma'lumotlar bilan ta'minlanadi. Shunga mos ravishda zamonaviy buxgalteriya hisobi korxonada ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyatini amaldagi sharoitiga mos keluvchi strategik orientatsiyaga ega bo'lishi kerak.

Yuqoridagi holatlar yuzasidan ko'rilgan amaliy ishlar boshqaruv hisobi tizimi faoliyatini to'g'ri rivojlanishiga va xisob tizimida yanada yangi axborot imkoniyatlarini vujudga kelishiga umid qilamiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022- 2026 –yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi tug'risida"gi Pf-60-son farmoni.
2. B.Yu.Maxsudov. Boshqaruv hisobida budjetlashtirish uslubiyotini takomillashtirish. –T.: «Fan va texnologiya», 2017
3. A.A.Abdug'aniev Boshqaruv hisobini tashkil etish muammolari, ularning yechimlari. –T.: Toshkent moliya instituti, 2003
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistikasi Qo'mitasi rasmiy sayti. stat.uz